

چیرۆکی سه‌یر بۆ کتێبی کی ناوازه.. هیوا ناسیح

ساڵی ۱۹۷۶ کتێبی کی گرنگ به زمانی ئیتالی له لایهن [ژنامه نووسی کی ناوداری ئەو وڵاته به ناوی فرانز مەرییا دەزار (franz maria d'asaro) لەسەر شەش شەش ئیلول و سەرکەوتی بۆ اوکراوه تهوه، نووسەری ناوبراو ۱۷ ساڵ پەیامندەری رۆژنامە و گۆنکارەکانی ئیتالیا بوو له به‌غدا و له نزیکه‌وه ئاگاداری شەش شەش ئیلول بوو، هاوکات ساڵانی کی زۆر نزیکێ بارزانی باوک (مەسفا بارزانی) بوو، ده‌یان چاوپێکەوتن و رێپێرتازی به زمانی ئیتالی له‌گه‌ و لەسەر کۆشە کورد له میدیای ئیتالیدا بۆ اوکراوه تهوه. ساڵی ۱۹۲۵ له دایکبووه و ساڵی ۲۰۰۴ کۆچی دوا‌یی کردوه.

به پێی زانیاریه‌کان ئەمه یه‌که‌م کتێبه‌ له‌سەر کورد و کوردستان به‌زمانی ئیتالی، که له سەده‌ی [ابردوودا چاپکرا بۆت. نووسەر دوا‌ی [وخانی [ژمی پاشایه‌تی عێراق له ۱۴ی تهموزی ۱۹۵۸ وه‌ک پە‌یامندەری رۆژنامه‌یه‌کی ئیتالی ده‌که‌وت ته‌ به‌غدا و یه‌که‌سەر ئاشنا‌یه‌تی له‌گه‌ کۆشە کورد پە‌یدا ده‌کات، له‌و کاته‌وه به‌ره‌ودوا به‌رده‌وام وتار و رێپێرتاز و بابە‌ته‌کانی له‌سه‌ کورد ده‌نوس و له ئیتالیا بۆ‌او‌یان ده‌کاته‌وه، کاتێک مسته‌فا بارزانی له یه‌که‌تیی سێ‌قیه‌ت له ۶ ئێ‌کتێ‌به‌ری ۱۹۵۸ ده‌گه‌ژێته‌وه، دەزار (نووسەری ئەم کتێبه‌) له فۆ‌که‌خانه‌ی به‌غدا له‌گه‌ جه‌ما‌وه‌رێکی زۆری خه‌کی باشور، پێ‌شوازی له بارزانی ده‌کات، دواتریش بۆ ما‌وه‌ی دوو مانگ له ئوتێ‌ل سه‌میر ئە‌میس له شاری به‌غدا، شوێنی حه‌وانه‌وه‌ی بارزانی، میوان ده‌بۆت و له نزیکه‌وه شانده‌کان ده‌بینۆت، که بۆ به‌خێره‌اته‌وه و سه‌ردانی بارزانی ها‌تبوون، له‌و کاته‌دا دەزار یه‌که‌م [ژنامه نووسه‌، چاوپێکەوتن له‌گه‌ بارزانی ده‌کات و له رۆژنامه ئیتالییه‌کاندا بۆ‌او‌ی ده‌کاته‌وه.

به‌م جێ‌ره [ژنامه‌نوسی ناوبراو به‌ درێژایی حه‌فده‌ ساڵ، واته له ۱۹۵۸ ه‌وه تا هه‌ره‌سی ۱۹۷۵، وه‌ک ده‌هێ‌ن به‌ نانودێ‌ی خێ‌ی، به به‌رده‌وامی وتاری له‌سەر شەش شەش ئیلول و بارزانی نویسووه، له به‌غدا له نزیکه‌وه ئاگاداری گۆنکاریه‌کان و جموجۆ‌ه سیاسیه‌کان بوو، چاوی به زۆربه‌ی کاربه‌ده‌سته‌کانی حکومه‌تی عێراق و لێ‌پرسراوانی کوردیش که‌وتوه، شاهیدێکی ده‌گمه‌نی ئەو مملانی، شه‌ و دانوستان و دێ‌زی نه‌شه‌ و نه‌ئاشتیانه‌ی نێ‌وان شەش شەش کورد و حکومه‌تی عێراق بوو.

ناوبراو زۆر سه‌رسامی بارزانی بوو و بگه‌ زۆر جار زیاده‌‌هویه‌کی

بـسنوری له وهسف و ستایشی بارزانیدا نویسه، واتا به گشتی کتـبه‌که‌ی پیاوهـدان و ستایشی بـبارزانییه، بهـمام لـره و لهـو چه‌ند هـخه‌یه‌کیشی له بـیار و هـهـسوکه‌وت و ره‌فتاری ناوبراو گرتوه. جگه له‌وه‌ش هـهـندک لـدوانی د. مه‌حمود سـرانی تـدایه له سر هه‌رسی ۱۹۷۵، که به نـگه‌تـیف بـه سرکردایه‌تی و سـهـرکی ئه‌وسای پارتی دیموکراتی کوردستان ده‌که‌وتـه‌وه.

د. جاسم خـشناو، که مامـستای زانکـیه له یه‌کـک له زانکـ به‌ناوبانگ و دـرینه‌کانی ئیتالیا (زانکـی پیزا)، جگه له‌وه‌ی کـتـایی هـفتاکانی سهرده‌ی اـبردوو چه‌ند ساـک له سهره‌تای شـشی نوـ پـشمه‌رگه‌ی یه‌کـتی بووه، ساـی ۱۹۸۱ ویکردـته ئیتالیا و دوو دکتـرای له بواره‌کانی (په‌یوه‌ندییه نـو ده‌وـه‌تیه‌کان وه مافی مـرـف) دا هـیه، چه‌ندان بـواننامه‌ی نـوده‌وـه‌تی له‌بواره‌کانی مـژوو، هـهـبژاردن، کـخراوی مه‌ده‌نی و .هـتـد هـناوه. چه‌ند کتـبنـکی له‌سهر کورد له زمانی ئیتالییه‌وه وه‌رگـاوه، ده‌یان وتار و لـکـینه‌وه‌ی له‌سهر کورد و کـشه‌که‌ی به ئیتالی بـاوکردـته‌وه، سهرپه‌رشتی و رـکـخه‌ری چه‌ندان کـنفرانس و سیمینار و بـنه‌ی که‌لتوری و سیاسی و شـه‌نبیری کوردی بووه له‌و وـاته. من وا بـه ساـک ده‌بـت ناوبراو ده‌ناسم، ئه‌و به سروشتی خـی، سهره‌ای ئه‌و هه‌موو بـوانامه و نویسن و خه‌باته‌ی بـه ته‌وه‌که‌ی کردوه، که‌سـکی هـمن و ساده و خاکی و خـه‌رنه‌خه‌ره. چونکه بـجیاوازی ره‌خنه‌ی لایه‌نه کوردستانیه‌کان ده‌کات، هـیچ لایه‌نـک بایه‌خی خـیان پـه‌ده‌اوه و تیشکـی اگه‌یان‌دنیان نه‌خستـته‌سهر، کـکه‌پـه‌هوانه‌ی خاوه‌ن دکتـرا و بـواننامه‌ی ساخته‌کانی کوردستان، که سهر به خـیان و هـه‌یان ده‌کـشن و گه‌وره‌یان کردون!

ساـی ۱۹۸۶ به کـه‌وت دکتـر جاسم ئه‌م کتـبه، له لای کتـب فرـشـکی به‌رده‌م زانکـکه‌ی، که وانه‌ی تیا ده‌هـه‌ته‌وه له ئیتالیا ده‌دـزـته‌وه، پـی سهر ده‌بـت تا ئـستا هـیچ که‌سـک نه‌بایه ئه‌م کتـبه‌ی کردوه، نه‌ئهمیش له هـیچ کوـیه‌ک بینویه‌تی، بـیه ناوبراو بـه ئه‌وه ده‌چـت، هـه‌ر یه‌کـسهر دوا‌ی چاپکردنی ساـی ۱۹۷۶ له لایه‌ن باـوـزخانه‌ی ئه‌وکاته‌ی رژـمی به‌عـس له ئیتالیا، سهرجه‌م نوسخه‌کانی کتـبه‌که کـا بـت و له نـوبرا بـت، تا ده‌نگی کورد و شـشـه‌که‌ی به هـیچ کوـیه‌کی دونه‌یا نه‌گات!

دکتـر جاسم، وه‌ک که‌سـکی ئه‌کادیمی و زانستخواز و په‌رـشی مـژوو و خه‌باتی کورد، هـیممه‌ت ده‌کات چه‌ند ساـک له‌مه‌وبه‌ر ئه‌م کتـبه ناوازه‌یه وه‌رده‌گـاوت، که گومانی تـدا نییه چه‌ندان مانگ کار و شه‌ونوخی و یستوه تا له ئیتالییه‌وه بـه کوردیه‌کی هـوان و جوان وه‌ریگـاوه، دوا‌ی ساـنـکی زـر و چه‌نده‌ها جار پیاچوونه‌وه به

وهەرگه‌راوه کوردیه‌که به‌یارده‌دات به‌او یبکاته‌وه، کتبه‌که دواتر دیزانیش کراوه، که زیاتر له ٤٠٠ لاپه‌یه.

سه‌ره‌تا له ره‌گی مام‌ستایه‌کی زانک‌ی سه‌لاحه‌دین - هه‌ول‌ره‌وه که هاو‌ی بووه، په‌شنیازی به‌ده‌کرت که ده‌زگای بارزانی به‌ی چاپ بکه‌ن، دوا‌ی هه‌نان و بردن و چاوه‌وانییه‌کی زه‌ر، نائوم‌دی ده‌که‌ن و به‌ی چاپ ناکه‌ن، دیاره‌ه‌کی وونه، که له‌به‌ر ئه‌وه‌ بووه، نوسه‌ر چه‌ند جار‌کی که‌م هه‌خه‌ی له‌بارزانی باوک‌گرتوه، که ئه‌مه‌ش به‌که‌سه‌کی ئه‌وروپی و ره‌ژنامه‌نوس و ئه‌کادیمی، زه‌ر کار‌کی ساده و نه‌رما‌ه، بگره‌نه‌بوونی ره‌خه‌نه‌له‌تو‌ژینه‌وه و کتبه‌کدا، مانای که‌مایه‌سی ده‌گه‌یه‌نه‌ت، چونکه له‌ره‌گه‌زی با‌به‌تی‌بوون دوور ده‌که‌وه‌ته‌وه. ئیتر به‌م جه‌ره‌ دوا‌ی به‌فیه‌دانی چه‌ندان مانگ، دکت‌ر جاسم ده‌نه‌ت که ده‌زگای بارزانی نایانه‌وت به‌او ی بکه‌نه‌وه.

دوا‌ی نائوم‌دبوونی له‌وان ئه‌مجار ناچار به‌دزینه‌وه‌ی ده‌زگایه‌کی به‌او‌کردنه‌وه‌ی، با‌سی کتبه‌که‌لای ره‌ژنامه‌نوس‌کی یه‌که‌تی ده‌کات، ئه‌ویش په‌شنیازی به‌ده‌کات، که به‌ی بنه‌رت، تا له‌ره‌گی یه‌که‌ک له‌ده‌زگاکانی یه‌که‌تییه‌وه به‌چاپی بگه‌یه‌نه‌ت، ئه‌میش به‌ی ده‌نه‌رت. ئه‌م له‌لای خه‌یه‌وه‌وای به‌ده‌چت، که مادام کتبه‌که‌به‌که‌به‌دی پارتی نه‌بووه، ئه‌وه یه‌که‌سه‌ر به‌دی یه‌که‌تی ده‌نه‌ت و به‌ی به‌او‌ده‌که‌نه‌وه، به‌تایبه‌ت ئه‌م له‌سه‌خت‌ترین قه‌ناغه‌کانی خه‌باتی ئه‌و حزبه‌دا واته‌سانانی که‌تایی هه‌فتاکان په‌شمه‌رگی ئه‌و حزبه‌ بووه، پاشانیش له‌سا‌ی ١٩٨١ه‌وه که له‌ئیتالیا نیشته‌جه‌ بووه، یه‌که‌ک بووه له‌چالاکوانه‌کانی که‌خسته‌کانی یه‌که‌تی و ماوه‌ی ١٥ سا‌یش به‌رپرسی که‌میه‌ی ره‌که‌ختنی یه‌که‌تی بووه له‌ئیتالیا، به‌یه‌ ئوم‌دی زه‌ره که ئه‌وان به‌ی چاپ بکه‌ن. پاش ماوه‌یه‌کی زه‌ر و به‌دوادا‌چوون و سه‌راخی کتبه‌که‌، ئه‌مانیش کاتی ده‌کوژن و به‌ی چاپ ناکه‌ن، دوا‌جار به‌وونی په‌ی ده‌گه‌یه‌نن، که مه‌که‌ته‌بی بیر و وشیاریی یه‌که‌تی ده‌نه‌ت: له‌به‌ر ئه‌وه‌ی کتبه‌که‌به‌که‌ به‌په‌زه‌تیه‌ی با‌سی ئه‌ی مه‌لا مسته‌فا ده‌کات، ئه‌وه‌ش به‌سود و قازانجی پارتی و سه‌رکردایه‌تی پارتی ده‌شکه‌ته‌وه، به‌یه‌کتبه‌که‌ی به‌ به‌او‌ناکه‌نه‌وه. ئیتر دوا‌جار له‌هه‌ردوو لا نائوم‌دده‌نه‌ت، ناچار له‌م سه‌ره‌تای سا‌ه‌دا به‌شه‌وه‌ی پی دی ئه‌ف و له‌سایته‌کوردیه‌کاندا به‌شه‌وه‌ی کتبه‌بی ئه‌له‌کترنی به‌او ی ده‌کاته‌وه!

ئینجا ئه‌ستا خو‌نه‌ر له‌وامی سه‌یری هه‌ردوو حزبه‌با‌اده‌سته‌که‌ی کوردستان سه‌باره‌ت به‌کتبه‌که‌ته‌ده‌گات. له‌بری ده‌ستخ‌شی و خه‌لاتکردنی د. جاسم، واته‌وه‌رگه‌ری کتبه‌که‌، دوا‌ی دووسا‌ ده‌ستی ده‌ستی و هه‌نان و بردن، ناچار ده‌نه‌ت له‌ئینته‌رنه‌ت به‌او ی بکاته‌وه. سه‌ره‌ای ئه‌مه‌ ده‌زانین، که ئه‌و دوو حزبه‌چه‌ن نه‌ز له‌ماندوو‌بوون و که‌ششی سه‌دان سه‌عات کاری وه‌رگه‌نه‌ان و نویسه‌وه‌ی که‌سه‌کی ئه‌کادیمی

کورد ده‌گرن، که هیچ سودێکی مادی لهو کاره‌یدا نییه، جگه له‌وهی ناوبراو بێ ئاسوده‌کردنی ده‌رونی خێی و وهک ئهرکه‌کی نیشتمانی و نه‌ته‌وايه‌تی ئه‌نجامی داوه!

له‌ ئاستیدا ئهم کارانه ده‌بێت ده‌زگایه‌کی ئه‌کادیمی نامه‌خانه‌ی نیشتمانی پێی هه‌ستێت و خه‌لاتی ههر که‌س و لایه‌نێکیش بکات، که هاوکاریان بێت، ده‌بێت حزبی کوردی و سه‌رکردایه‌تییه‌کانیان که‌ی بگه‌نه‌ ئه‌و ئاسته‌ی، که نا‌بێت چاوه‌ێکی ئه‌وه‌ بن، که نوسینه‌ م‌ژوو‌یی و تو‌ژینه‌وه‌ زانستی و با‌به‌تییه‌کان له‌ سه‌ر کورد و ش‌ێش‌ێه‌که‌ی، هه‌میشه‌ به‌د‌ و ب‌ به‌رژه‌وه‌ندی ئه‌وان ب‌ت‌، ز‌ێر ئاساییه‌ ه‌خنه‌ و سه‌رنجی واشی ت‌دا‌ ب‌ت‌، که پ‌چه‌وانه‌ی ب‌چوون و به‌رژ‌ه‌وه‌ندی ئه‌وان ب‌ت‌. ئاخ‌ر که‌ی له‌وه‌ ده‌گه‌ن، که نوسینی م‌ژوو‌ ههر پیا‌ه‌ه‌دان و ستایش نییه، که‌ی ت‌ده‌گه‌ن، که ئه‌م‌ش‌ نه‌ب‌ت‌، سه‌ی سه‌رجه‌م خ‌ه‌ لاواز و نوش‌ت و شک‌ست و هه‌ه‌ و په‌ه‌ه‌کانی بزوتنه‌وه‌ی کوردایه‌تی به‌ نه‌شته‌ری تو‌ژینه‌وه‌ی ئه‌کادیمی با‌به‌تیانه‌ی زان‌ستخوازان‌ه‌ له‌ شه‌نوکه‌و ده‌در‌ێن و م‌ژوو‌ ره‌حم به‌ که‌س ناکات.

دواجار م‌ژوو‌ش ئه‌وه‌یه، که که‌سانی ب‌لایه‌ن و ئه‌کادیمی، ب‌ ئه‌وه‌ی جو‌ن‌ه‌ری به‌رژه‌وه‌ندخوازی و لایه‌نخوازی و ده‌مارگیریی حزبا‌یه‌تی و هه‌ست و س‌ز‌ کاریان ت‌ بکات، ت‌ماری ده‌که‌ن، نه‌ک ئه‌وه‌ی سه‌رکرده‌کانی خ‌مان، که د‌ن‌ پ‌ر‌سه‌ی (دووباره‌ نوسینه‌وه‌ی م‌ژوو‌) ئه‌نجام ده‌ده‌ن و به‌ د‌ی‌ خ‌یان و ب‌ ه‌چاو‌کردنی هیچ ه‌گه‌ز‌کی ل‌ک‌ک‌ینه‌وه‌ی زان‌ستیانه‌ به‌ کت‌بی قه‌باره‌ گه‌وره‌ ده‌ینوسنه‌وه‌.

ت‌بینی:

▪ و‌نه‌کان ه‌ی به‌رگی نوسخه‌ ئیتالی و وه‌رگ‌ێه‌انه‌ کوردیه‌که‌یه‌تی.

▪ ب‌ بینین و خو‌ندنه‌وه‌ی ته‌واوی کت‌به‌که‌ به‌ کوردی ئه‌م لینکه‌ بکه‌ره‌وه‌:

https://dengkan.info/wp-content/uploads/2023/01/Kteb_JasmXoshnaw.pdf?fbclid=IwAR0la-pqgClNejCKXV00b66HeuDQMZYA7MiQu5C50k6xxjXfPhMLJi3wPyU